

Ung på 60-talet

Från Pell-Karin till Neil Armstrong

Med min mors varma, Maniol-doftande hand i ett tryggt grepp vandrade jag en augustidag 1961 vägen från de oändliga smultron- och kurragömmamarkerna vid Vibergsgården mot de hägrande kunskaperna Västå Båckan. Äntligen skulle jag få lära mig hemligheten som hette läsa! Vilken lycka! Föga anade jag att jag redan ett halvår senare, utan tvekan skulle svara: Rast! när välvilliga vuxna frågade vad som var roligast i skolan.

Vi sjöng: Morgon mellan fjällen eller Din klara sol går återopp, till tramporgelns brus och hörde alla underbara berättelser från bibeln.

Skolskjutsen var inte uppfunnen ännu utan barnen från Norby, Bodarna, Bråmåbo och Kulåra anlände i små delegationer, på cykel om det var bart annars med spark eller skidor. Barnen från Gesunda och Ryssa kom till Sollerö skola först i 3:e klass. Vi lekte och busade, lärde oss psalmverserna så gott vi kunde och Pell-Karin var en hejare på att hitta de känsligaste hårstråna på bråkiga pojkaars huvuden. Tur att man var en skapligt snäll flicka!

Ingen av oss kunde ana att 60-talet skulle bli en svindlande förändringstid att växa upp i!

En av de största förändringarna, som så småningom skulle komma att påverka alla människor, klev in i mitt liv redan 1960. Mina föräldrar skulle göra något som då ansågs slösaktigt, opassande och näst intill chockerande, men som idag är en självklarhet för många, de skulle åka på två veckors semester till Mallorca! Men ve och fasa! Några få dagar före avresan upptäcktes mystiska utslag på min späda kropp! Utslagen förevisades för farmor, Sol-Anna, som i mina ögon var det

vackraste, klokaste och snällaste som fanns. Det var tidig morgon och hon satt där, på kanten av den gustavianska sängen, i sitt fotsida flanelnattlinne med det vita håret utslaget över axlarna. Men inte ens hon kände igen utslagen. Först när dåvarande Syster Märta tillkallats, kunde scharlakansfeber konstateras. Det började genast talas om Epidemin i Mora. Det vanliga var nämligen att barn med scharlakansfeber genast lades in för isolering och många är de barn som farit illa av denna behandling.

Mamma och pappa såg sitt livs äventyr gå upp i rök p g a några mystiska prickar på min kropp. Men lycka: Epidemin i Mora var stängd för ombyggnad och jag ansågs inte tillräckligt sjuk för att behöva skickas vidare till Falun. Mina föräldrar gavs tillstånd att resa och Baba och Karimann (syster och kusin) förbjöds att gå i skolan och isolerades i Vibergsgården tillsammans med mig, faster, farmor och farfar. Det var då den, som en tröst för isolering och försakelser, klev in i våra liv, denna tingest som skulle påverka oss så starkt och få oss solleröbor att tro att sollerömålet var någonting mindre fint och till slut har den lurat oss till att tro att Bingo-Lotto är viktigare än kaffe och skvaller hos grannen!

Skolskidtävlingarna på 60-talet tilldrog sig stort intresse såväl av deltagarna som publiken. Här startar ett par unga åkare och flera väntar ivrigt på sin tur.

Foto: Gustav Nilsson 1964.

*Slalombacken på
Gesundaberget blev klar.
Britt-Liz och Baba Svensson
förbereder sig för att kasta sig
utför stupen i tidsenlig
utrustning.
Foto: Gustav Nilsson 1964.*

TV:n, denna dominerande lilla låda som kan få en att glömma tid och rum. Olle Björklund, Bröderna Cartwright, Lucy show, Mats Rehnberg och så Lennart Hyland förstås. Aldrig ska jag glömma farfar Sven Johans upprördhet när Per Oscarsson -66 gjorde sitt berömda avklädningsnummer i Hylands hörna.

Toppstugan på Gesundaberget öppnades till midsommar -60 och blev genast en stor succé. Vintertid var backen också välbesökt och en av de stora händelserna för oss skolbarn var den årliga utflykten till berget när den första snön hade lagt sig och vi fick agera levande pistmaskiner. I grupper, där några började från toppen och några nerifrån, trampade vi backen och belönades med bulle, pepparkaka och vattenchoklad i toppstugan. Därefter var det fri åkning i backen, full fart på gamla träskidor som bättre lämpade sig för längdåkning. Slalomutrustning var inte att tänka på. Det skulle gå mot slutet av 60-talet innan jag förvärvade mina första, mycket begagnade, slalompjäxor med dubbel snörning och med dåtidens mått mätt, höga skaft. Skidorna var blytung och försedda med skruvade stålkanter och framförallt hade de den fantastiska säkerhetsbindningen som skulle avvärja benbrott. Toppstugan med Jans Anna och Sarjons Anna vid rodret blev en populär samlingspunkt där många kontakter knöts mellan slurkar från den varma

chokladen med grädde och de delikata tupporna som fanns att köpa. Den långsamma ensitsliften var dock ett problem. Vackra påskdagar kunde liftkön sträcka sig ända bort till SIF:s stuga och ta upp emot en timme.

Sommarens höjdpunkt var självklart midsommar, även om det under några år var med bävan som vi betraktade invasionen av skräckinjagande, fulla raggare. Men spännande var det!

Det var verkligen förändringens tid på många sätt. Många var det som gick från det ärvda traditionella bondesamhället till arbeten i Mora. Villor började växa upp lite här och där. För mina föräldrar som för många andra under denna tid, stod så småningom en egen villa färdig. Vårt drömslott var klart lagom till julen -61. Visst tyckte jag att det var spännande att få välja tapeter till eget rum, jag som hade sovit i en skåpsäng som fälldes ihop på dagen och hade mina leksaker i nedersta lådan i köket. Visst var det som en dröm med alla moderniteter i köket. Visst var det fantastiskt med 3 (!) toaletter, badkar och bidé (denna märkliga uppfinning som vi i början entusiastiskt försökte använda men vars uppgift ganska snart inskränkte sig till att bada dockor och fötter i). Under de 13 år mina föräldrar levte tillsammans hade de sanitära möjligheterna inskränkt sig till en skrubb försedd med tvättställ. Men vad gjorde det när bastun i skolan var så fin (vi barn hade bastubad i skolan en gång i veckan, där vakmästarens Stina rutinerat kontrollerade att inga tavlär fanns kvar på våra hälar) och Siljan låg inom räckhåll sommartid. Men visst låg utedasset onödigt långt borta, bakom fjösä vägg i vägg med ställä där Brunte stod och stampade.

Men för mig som barn var det svårt att förstå varför vi skulle flytta från gemenskapen i Vibergsgården till denna stora villa där vi kunde tappa bort varandra. Men det var nya tider som väntade och vi som så många andra, hade tagit steget från bondesamhället till egna villan.

Min värld var liten och intresset för kriser och ockupationer i Berlin, Kuba, Prag, Kårhus och liknande var minimalt. Men att Dag Hammarskjöld omkom, att först en hund och sedan en människa var uppe bland stjärnorna och åkte Sputnik och att Chrustjev slog skon i bordet var händelser att minnas. En höstdag -63 klev dock världen med radions hjälp, rakt in i köket i Vibergsgården där jag befann mig och allt arbete stannade av för en kort stund. John F Kennedy hade mördats på öppen gata! Vi tyckte att det onda hade tagit skamgrepp på det goda.

Den för 60-talet så typiska rivningshysterin, där allt utsmyckat skulle bli slätt och allt krokigt rakt, drabbade märkligt nog även Sollerön. Gamla trähus revs och frukträd sågades ned för att ge plats åt rak väg och parkeringsplatser. Det släta, fyrkantiga, praktiska och efterlängtade kommunalhuset byggdes, där Cafeterian, buss-stationen och de nya toaletterna snabbt blev samlingspunkter.

Om förändringarna upå Bäckan på 60-talet finns att läsa i Sool-Öen -88 varför

*Före kommunsammanslagningen passade solleröborna på att asfaltera byvägarna – även i Kulåra. Ryss Niss och Bond Karl håller respektfullt åt sidan när vägvälten passerar bygatan.
Foto: Gustav Nilsson 1966.*

jag lämnar det här. När det stod klart att Sollerön, Våmhus, Venjan och Mora skulle bli en kommun, skyndade sig åtminstone Venjan och Sollerön, att ”kosta på” den egna kommunen innan ”storebror” skulle få tillgång till pengarna. Venjan byggde ett badhus med bassäng och Sollerön asfalterade så många vägar som möjligt på ön.

-61 reste folkdanslaget på Sollerön till Gemünden i Väst-Tyskland för ett utbyte. Med på resan fick min då 12-åriga syster och de andra unga fiolspelerskorna i Solleröflickorna följa. Detta var en händelse av stora mått och när

kommunala musikskolan återupptog sin verksamhet på hösten fanns plötsligt en uppsjö av fiolintresserade flickor. När jag själv några år senare fick möjlighet till musikundervisning valde jag att spela piano - jag var hjärtligt trött på fioler!

Ett citat från min dagbok säger ganska mycket om hur livet kunde te sig för en 10-åring på Sollerön -64: "Dagarna går i sin vanliga veva. Jag går till skolan , får läxor av Moen. Går hem gör inget särskilt, utom på fredag och onsdag. På onsdagarna är det juniormöte och på fredagarna symöte".

Juniörerna i Missionshuset var den enda aktiva barnverksamheten för de som inte var intresserade av idrott. Men det var mycket spännande som hände där, utflykter, läger och så fick vi ju se den underbara filmen Barnen från Frostmofjället, mer än en gång tror jag.

Det omtalade symötet på fredagar är jag osäker på om det var Norrländskt

Från Q-lans invigning. Britt-Liz med sin kära gitarr. Rasmus Ekmark - föreningens förste ordförande - med gåvor under överinseende av kyrkoherde Gösta Schmidt och Margareta Schmidt som flankerar kommunalnämndsordföranden Gustaf Svensson.

Foto: Gustav Nilsson 1969.

symöte, med sång, musik, handarbete och fika i Missionskyrkan. Mer troligt är att det syftar på den lilla syjuntan som jag och några av mina klasskamrater hade startat. Vi som deltog i dessa sammankomster var de som var lyckliga ägare till en Barbie-docka, denna nya leksaksföreteelse med kvinnliga former och allt. Vi sydde, stickade och virkade kläder åt Barbie, för vem hade pengar till köpta dockkläder.

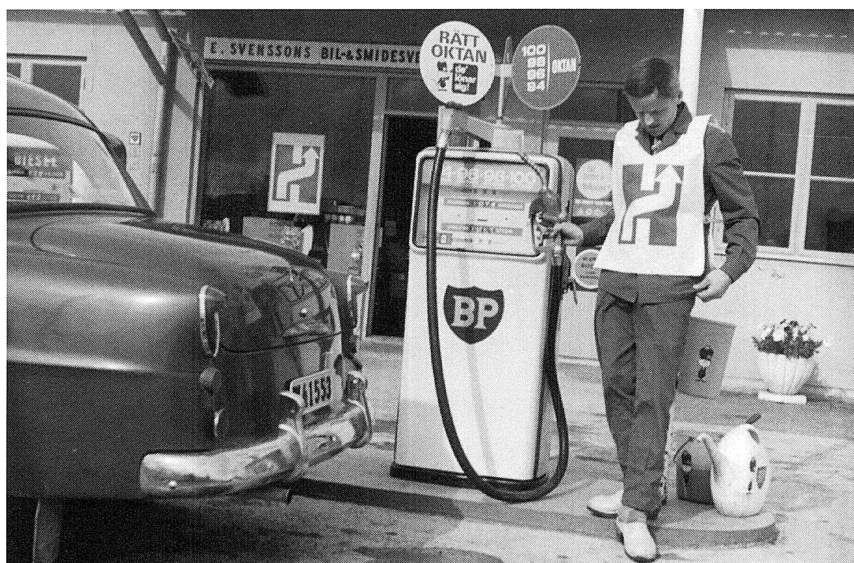
-65 bytte många av oss Juniorena mot Ung-lottorna som startats av Ulla Göransson. Vi höll oftast till hemma hos Ulla i Budum och fick lära oss allt från första hjälpen till manikyrt och make-up.

När det nya kommunalhuset stod på plats och Bond-Erik hade installerat sig på kommunalkontoret var vi vid ett tillfälle en mindre delegation barn, på väg att bli ungdomar, som promenerade in hos Bond-Erik och undrade om det inte fanns plats för ungdomsverksamhet i det stora, fina kommunalhuset. Det enda jag kan minnas av det svar som vi väl förmodligen fick är Bond-Eriks karakteristiska skratt.

Det skulle dröja ända till -68 innan något rejält hände för ungdomarna på Sollerön och som faktiskt under en period fick oss att avstå från det ständigt liftandet till Mora. Men det var inte kommunen utan kyrkan som kom till undsättning. Gösta Schmidt kom faktiskt som en räddande ängel (om uttrycket ursäktas) till oss ungdomar. Han upplät bagarstugan på prästgårdstomten åt oss vilsna tonåringar. Vi målade och fejade och startade Q-lan (Q = KU = Kyrkans Ungdom). Rasmus Ekmark valdes till ordförande när föreningen startades den 16 december 1968 i Toppstugan på Gesundaberget med ca 40 ungdomar och Gösta närvarande. Mycket roligt skulle hända under de år som följde. Vi hade fri tillgång till Q-lan, som vi skötte själva. Det starkaste minnet är förstås den första resa som gjordes av ungdomar från Sollerön till sjömanskyrkan i Gdynia, där jag hade förmånen att få följa med.

Musiken hade en mycket stor plats i mitt liv. Redan i slutet av 50-talet hade jag med radions hjälp lärt mig alla verser på ljuvligheter som Augustin, Tuff brud i lyxförpackning och liknande som jag i ensamhet uppträdde med i trappan i Vibergsgården. Att få förmånen att växa upp under en så rik musik-tid som 60-talet var en fröjd. Lill-Babs var min stora idol, tätt följd av Siv Malmkvist. Robertino, Den rockande sammen, Little Gerhard var andra som förgyllde tillvaron.

Så småningom blev det ointressant med den svenska musiken och sångerna skulle framföras på engelska. Sent på kvällen i smyg för föräldrar, rattades Radio Luxemburg in på den lilla transistorradion som man kunde lägga under kudden och sedan var det bara att låta sig vaggas till sömns av de senaste plattorna från England och USA. I Bild Journalen kunde man se hur idolerna såg ut, vilka kläder de använde och veckans höjdpunkt var Tio i topp kl 15.00 på lördagarna med Klas

Inför högertrafikomläggningen gjorde Lasse Svensson på BP-macken propaganda iförd passande väst.

Burling och hans mentometerknappar. Vid ett besök hos mormor i Rättvik en lördagseftermiddag, blev längtan och behovet av att få höra de älskade låtarna på Tio i topp så starkt att jag tillbringade en lång stund i en telefonautomat ringandes hem. Pappa höll snällt luren mot radion hemma på Sollerön medan jag matade automaten med 10-öringar. Mormor hade varken telefon eller radio med P2 (det var i alla fall vad hon sa!).

En gång under andra halvan av 60-talet hade jag fått åka till Sturull Gunnar och Rull Elsa i Borlänge för att få följa deras dotter Ingegerd på pop-konsert med Hounds. Jag var klädd i en kort-kort klänning med långa, vida ärmar som mamma sytt i ett tvärrandigt tyg. Färgerna var mycket klara i lila, gult och brandgult, allt kompletterat med klargula strumpor. Mm, vad jag var stolt över den balla (som vi hade lärt oss säga av stockholmare) klänningen. Att vi sen mest skrek och inte hörde speciellt mycket av musiken, spelade mindre roll. Det var så det gick till på pop-konserter. Helst skulle man bli hysterisk och svimma, vilket tyvärr inte låg för mig, men jag gjorde så gott jag kunde.

De fem år som skilde min syster och mig åt var en avgrund vad gällde kläd- och musiksmak. När hon sov på papoljotter och ägnade mycket tid framför spegeln på morgonen med både ögonskugga och läppstift, kammade jag mitt hår

platt och rakt framåt med lugg och polisonger. När hon trippade fram i högklackat och vida kjolar, damiga kläder med matchande accessoarer (ord som vi lärde från Kim Söderlunds stilskola i Allers) tryckte jag ner en plast-keps på huvudet och tog på min ljusblå duffel-liknande regnkappa, ett surrogat för en riktig duffel. Jag hade flera meter halsduk virat runt halsen, hemstickad tröja som räckte ner till knäna om man drog mycket i den, basketskor med idolernas namn skrivet i tusch och jag drömde om att få en riktig, fullklottrad armé-jacka. Lycka var mina första Lee-jeans som jag energiskt skrubbade med rotborste och såpa för att de skulle se nötta och gamla ut. Syrran föredrog välklädda killar med välkammat hår som hölls på plats med hjälp av brylcrème. För mig var Beatles-luggen ett måste. När hon njöt av Elvis Presley och Paul Anka fanns bara Beatles för mig!

Den dag -67 som högertrafiken infördes fick jag åka med en lekkamrat och hennes föräldrar till Mora för att prova på denna begivenhet i ”stadstrafik”. Allt gick bra ända tills vi nått fram till kyrkan i Mora, där återföll pappan i vänsterbeteendet och körde på fel sida om refugen, till stor munterhet för ungdomar som placerat sig på parkbänkar som publik till trafik-kaoset. Min kamrat och jag skämdes och sjönk djupt ner i baksätet på bilen.

*Under slutet av 60-talet
ikläddes kyrkan byggnads-
ställningar för renovering
och omfärgning till den något
omvistade rosa färgen.
Foto: Gustav Nilsson 1969.*

Samma år började jag på realskolan i Mora. Vi var en av de sista årskurser i Sverige som togs in på det föråldrade skolsystemet med realskola. De av mina klasskamrater som av olika anledningar inte började på realskolan, erbjöds att gå ett extra år i skolan för att på så vis få tillträde till den nya grundskolan med nio obligatoriska skolår.

Det mest fantastiska med att börja i skolan i Mora var att jag utrustades med en del nya kläder som varken var ärvda eller hemsydda. Att få peka på en bild i en postorderkatalog och sedan få det hemskickat per post kändes som en saga. En brun kappa med sammets-detaljer i samma färg och en skarpt gul kostym var högt älskade plagg.

Skönhetsidealet hade under 60-talet gått från Brigitte Bardots plutmun, stora ”nivetvad” och kläder i pastellfärger med rysch och psych, till ytterligheten åt andra hållet: pojkflickan Twiggy. Denna sjukligt magra uppenbarelse var blek och allvarlig med jätteögon och vi tyckte att hon var jätte-snygg. Att det fanns ett sjukdomstillstånd som hette anorexia (självsvalt) visste vi förstås inte.

Modet befann sig i någon slags fransk rymd-fas: rakt, hjälmar, overaller, plast, abstrakta mönster. Vilken sensation när en flicka från Ryssa gifte sig med vit hjälm i stället för slöja på huvudet!

Skillnaden mellan vinter- och sommarkläder försvann. Den äldre generationen

*En glad kyrkvaktmästare
Linnea Larsson med
kyrkuppen i famnen
konstaterar att den behöver en
putsning.
Foto: Gustav Nilsson 1969.*

förfasade sig över att man inte längre kunde se skillnaden på pojkar och flickor eftersom flickorna hade kort hår och pojkarna långt. Till råga på allt blev det s k unisex-modet vanligt, vilket försvårade det hela ännu mer.

I och med att jag började på realskolan i Mora började också en ny fas i fritids-sysselsättningen. Det var det ständiga liftandet till Mora där vi gick fram och tillbaka längs Kyrkogatan och spanade. Grillbaren mitt emot Fridhemsplan hade ett överarbetat vattenlandskap i mitten och var samlingsplats. Där har många liter coca-cola druckits!

Vi varvade lördagskvällarna mellan att gå Ostå Bano och att lifta in till Moras små, mystiska och mycket mörka diskotek med häftigt blinkande ljus och hög musik. Sinbin, Club Raap 2 och Galejan, det sistnämnda en något ljusare variant som också hade uppträdande med levande musik ibland. Två ofta återkommande band på Galejan var Made in Sweden och Blues Quality med Peps.

Hippie-tiden var här med sitt ”give peace a chance” och ”make love not war”. Slogans som än i dag är högaktuella. Men förhålligandet av droger som tyvärr kanske kan ses som hippie-rörelsens fall nådde aldrig fram till Sollerön, i alla fall inte mig. När jag erbjöds att ta ett bloss på en ”joint” (hasch-pipa) tackade jag nej, helt övertygad om att detta skulle bli inkörsporten till ett livslångt missbruk, och lika bra var väl det.

Som jag nämnde tidigare var musik en stark ledstjärna i mitt liv. I mitten av 60-talet var det mycket vanligt med ensamma s k protestsångare. Den största av dem var naturligtvis Bob Dylan. De killar som kunde sjunga till eget gitarrackompanjemang stod högt i kurs bland oss tjejer.

När jag var 13 år hade jag för länge sedan tröttnat på piano-undervisningen och längtade hett efter att få en egen gitarr. Eget sparande och bidrag från mina föräldrar förverkligade drömmen och när jag med hjälp av en gammal, trasig gitarrbok som jag fått låna av farbror Lasse, äntligen kunde kompa mig själv när jag sjöng Donna, Donna och House of the rising sun var min lycka mycket stor.

1968 dödades ännu en av rättvisans förgrundsgestalter - Martin Luther King. Vi sjöng We shall overcome, grät men trodde ändå på en framtid i fred och rättvisa.

Den sista sommaren på 60-talet innehöll två ofattbara, fantastiska resor. den ena, som det hette, för mänskligheten och den andra för mig.

Den egna resan var planerad och ihopsparad och beställd av mig själv. Självklart skulle den gå till 60-talets drömland: England. Kanske skulle jag få shoppa i affärens på Carnaby street! Bortsett från en tältsemester i Norge tillsammans med en moster var detta min första utlandsresa. Jag skulle resa ensam med båt och bo hos avlägset bekanta i nästan fyra veckor. Det var ett äventyr som hette duga!

Samtidigt som mamma och syrran arbetade med min resegarderob och jag

tränade in nya låtar på min älskade gitarr, förberedde sig tre herrar i USA på sitt livs resa. Förmodligen var vi lika förväntansfulla alla fyra!

Onsdagen den 16 juli 1969 klev pappa och jag in i familjens Opel Commodore för att resa till Göteborg varifrån båten till England skulle avgå nästa dag. Samma dag (!) ännu Neil Armstrong, Edwin Aldrin och Michael Collins, Apollo 11 och påbörjade sin resa till månen! På bilradion följde vi med spänning rapporterna från uppskjutningen vid Cape Canaveral.

Tänk om jag till dessa allvarliga, väl förberedda och tränade herrar hade kunnat överföra lite av den härliga känsla av äventyr som jag hade i maggropen.

Iförd en figursydd kappa i turkos indisk bomull och byxor i samma tyg, allt enligt senaste mode och tillverkat av min syster, en stor blå slokhatt, pilot-solglasögon, min älskade gitarr och en jätte-resväska med bl a underkläder för fyra veckor, ännu jag m/s Saga. Vid det laget hade jag redan glömt de tre herrarna från USA som svävade över våra huvuden och som 4 dagar senare skulle dansa på månen!

En värdig avslutning på 60-talet för såväl dem som mig!

Britt-Liz Jönsson